

Manager's Opinions on the Effect of Teachers' Values on School Stakeholders

Mukadder BOYDAK ÖZAN

Firat University, Elazığ - TURKEY

Efraim ÖZTÜRK

Firat University, Elazığ - TURKEY

Article History

Submitted: 20.03.2018

Accepted: 22.09.2018

Published Online: 25.09.2018

Keywords

Value
Teacher
School Stakeholder
School Administrator

Abstract

Purpose: Values are the basic beliefs that help to distinguish between right and wrong. Values cannot be brought in from nature, but they are learnt by living and internalized. The place where the values are first learned is the family, then the place where it is shaped and internalized is the school. The teacher, who is the most important element of education, is very important in learners' acquisition of the correct and useful values. The purpose of the research is to determine the values that the teacher, as the leader of society, should exemplify in the school and how these values can be transferred effectively to the school stakeholders. It is expected that this study will be a guide to the transfer of vital values for society to a new generation in a more permanent and effective way.

Design & Methodology: The phenomenology design, one of qualitative research methods, was used in the research. The convenience sampling method was used to determine the study group, and the study group consisted of 33 administrators studying in non-thesis master's program in Firat University, Institute of Educational Sciences, Department of Educational Administration and also working in primary and secondary schools located in the central district of Elazığ province. The interview form consisting of three questions prepared by having expert opinions was applied to school administrators, and these interview forms were regarded as the basic data source of the research. The "content analysis" method was used in the analysis of the data.

Findings: The results obtained indicate that the participants regards teacher values as having an impact on education and on the value of school stakeholders. In particular, students are adopting teacher as a role model in this regard. The most important values are found as honesty, morality and love. It has been determined that these values can be gained in general by social activities and by teachers' expressing the value in his/her behaviors.

Implications & Suggestions: Values found in the study can be added to the value education program in schools' programme. Teacher training faculties

Öğretmenlerin Değer Yargılarının Okul Paydaşları Üzerindeki Etkisine Yönelik Yönetici Görüşleri

Mukadder BOYDAK ÖZAN

Fırat Üniversitesi, Elazığ - TÜRKİYE

Efraim ÖZTÜRK

Fırat Üniversitesi, Elazığ - TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 20.03.2018
Kabul: 22.09.2018
Online Yayın: 25.09.2018

Anahtar Sözcükler

Değer
Öğretmen
Okul Paydaşı
Okul Yöneticisi

Öz

Amaç: Değerler, doğru ve yanlış ayırt etmeye yardımcı olan temel inançlardır. Değerler, doğuştan getirilemez, ancak yaşanılarak öğrenilir ve içselleştirilir. Değerlerin, ilk öğrenildiği yer aile, daha sonra şekillenerek içselleştirildiği yer ise okuldur. Öğrencinin doğru ve faydalı değerler kazanımında, eğitimin en önemli elemanı olan öğretmenin önemi çok büyüktür. Araştırmanın amacı, toplumun lideri niteliğindeki öğretmenin, okulda örnek olması gereken değerleri tespit etmek ve bu değerleri okul paydaşlarına etkili bir şekilde aktarabileceği yolları belirlemektir. Bu çalışmanın toplum için hayati önem taşıyan değerlerin, yeni nesillere kalıcı ve daha etkili bir şekilde aktarımı açısından yol gösterici nitelikte olması beklenmektedir.

Yöntem: Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Çalışma grubunu belirlemek için kolay ulaşılabılır durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışma grubu, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi Anabilim Dalında tezsiz yüksek lisans eğitimi alan ve aynı zamanda Elazığ il merkezindeki okullarda görev yapan 33 yöneticiden oluşmaktadır. Uzman görüşü alınarak hazırlanan ve 3 sorudan oluşan görüşme formu, okul yöneticilerine uygulanmış ve bu görüşme formları araştırmanın temel veri kaynağını oluşturmaktadır. Verilerin analizinde "içerik analizi" yöntemi kullanılmıştır.

Bulgular: Katılımcılar, öğretmen değerlerini eğitim-öğretim üzerinde ve okul paydaşlarının değer kazanımları üzerinde etkili görmektedirler. Özellikle öğrenciler, bu konuda öğretmeni rol model olarak benimsemektedirler. En önemli değerler dürüstlük, ahlak ve sevgi olarak belirlenmiştir. Bu değerlerin genelde sosyal etkinliklerle ve öğretmenin sahip olduğu değeri davranışlarında göstermesiyle kazanılabileceği tespit edilmiştir.

Sonuçlar ve Öneriler: Okulların programlarında bulunan değerler eğitime, programda yer almayan ve araştırmada bulunan diğer değerler de eklenebilir. Öğretmen yetiştiren fakültelerin ders programlarında, öğretmen adaylarının

GİRİŞ

İnsanoğlu, yaşamı boyunca birçok sorunla karşılaşır. Bu sorunları çözerken bazen sorunlar dahada büyüyebilir. Bu durumda olaylara kayıtsız kalmaz ve tepkili davranışlarda bulunabilir. Bireylerin her türlü davranışları, eylemleri, dolaylı ya da dolaysız, değerler tarafından yönlendirilmektedir (Özgüven, 1994). Aristoteles'in ifadesiyle değerler, insanlara işlerini yapabilecek duruma gelmeleri için yardımcı olmakta, insana özgü diğer bütün etkinlikleri amaçlarına uygun gerçekleştirebilecek duruma gelmelerine yardımcı olmaktadır. Diğer bir deyişle değerler kişilere, doğru bilmenin, doğru düşünmenin, doğru değerlendirmenin ve doğru eylem içinde olmanın yol haritasını sunarlar (Aydın, 2003).

Değer, Türk Dil Kurumunun Büyük Türkçe Sözlüğü'nde, "bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet" olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2018). Değer, bir toplum, bir inanç ve ideoloji içinde veya insanlar arasında kabul edilmiş, benimsenmiş veya yaşatılmakta olan toplumsal, insani, ideolojik veya ilahi kaynaklı her türlü duyuş, düşünüş, davranış, kural veya kıymetlerdir (Çelikkaya, 1996). Değer, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlardır (Özgüven, 1994; Kızılcelik ve Erjem, 1996). Şirin (1983)' e göre ise değerler, belli bir durum ve şarta bağlı kalmaksızın arzu edilen, yararlı görülen ve beğenilen şeyleri gösteren kıstaslar olarak tarif edilebilir. İnsanın ne yaptığını ve nasıl yaptığını sahip olduğu değerler belirler (Balay, Kaya ve Gençdoğan, 2014). Kısacası olay ve olgulara ilişkin seçimler yapmada rehberlik ederler (Schwartz, 1992).

Değerler, doğru ve yanlış ayırmamıza yardım eden temel inançlardır. Hayata denge ve anlam katarak, toplumu oluşturan bireylerle birlikte yaşamamıza imkân tanırırlar. Değerler, bireyin kendisinin ve diğerlerinin yaşantısının niteliğini yükseltirler. Değerler, doğuştan getirilmeyip, gözlem ve etkileşim sonucunda yaşayarak öğrenilirler (Bostrom, 1991; Akt. Akbaş, 2004). İnsan davranışlarını yönlendiren değerler, toplumsal baskıya gerek kalmaksızın davranışa dönüşürler. Davranışlar ya zorunlu uyma davranışı, yani dış disiplin yoluyla olur ya da içselleştirilerek kişinin kendine mal ettiği değerler vasıtasıyla olur. Onurlu bir yaşam için insan davranışlarını yönlendiren korku ve disiplin değil, değerler olmalıdır. Korkudan kaynaklanan disiplin korku kaynağı ortadan kalktığı zaman kaybolur. Değerlerden kaynaklanan iç disiplin ise, değerler değişmediği sürece devam eder (Cüceloğlu, 1999). Kısacası değerler için, yaşadıkça kazanılan ve insanların davranışlarına yön veren inanışlar biçimi denilebilir.

Değerler, davranışlara yön verdikleri ve bir toplumdaki insanlar tarafından ortaklaşa benimsedikleri için davranışlarda benzeşmeye, dolayısıyla kalıplaşmaya yardım ederler (İçli, 2011). Bu özelliği ile değerler, aslında toplumda bir düzenleme ve denetim aracı olarak görev yaparlar (Tezcan, 2012). Dolayısıyla değeri olmayan bir toplum, en güçlü toplumsal kontrol aracını yitirmiş demektir (Bozkurt, 2011). Christias (2003)'a göre değerler, kalbi besleyen damarlara benzer (Akt. Yapıcı vd, 2012). Kalbi besleyen damarlarda yaşanan bir problemin kalp krizine sebep olması gibi, değerlerde bir kriz yaşandığı zaman sarmal bir biçimde kültür, kimlik ve kişilik krizi ortaya çıkabilir (Yapıcı, Kutlu ve Bilican, 2012).

Değerler, bilişsel, duyuşsal ve psikomotor olmak üzere üç boyutludur. Bilişsel boyutu, değerlerin farkına varmayı, kavramayı, nerede kullanılacağını bilmeyi; duyuşsal boyutu, iyi-kötü gibi olumlu veya olumsuz yargıları ve duyguları; psikomotor boyutu ise bilişsel ve duyuşsal olan diğer boyutlarda oluşan öğrenmelerin davranışa yön vermesini kapsar. Değerin psikomotor boyutuyla davranışa dönüşebilmesi için, bilişsel ve duyuşsal olan diğer yönlerin tamamlanması gerekmektedir (Akbaş, 2008).

Değerlerin kazanımının önemine dikkat çeken Bağcı, Kayhan ve Erişen'e göre (2018), temel değerleri özümsemiş ve kabullenmiş bireyleri yetiştirmek her toplumun vazgeçilmez bir görevidir. Değerler olmadan, o toplumun yarınlarında baki kalması düşünülemez. Yapılan araştırmalar, çocukların değerleri kazanmasında gelişimsel özelliklerinin, yaşantılarının ve etkileşimde bulunduğu ortam ve kişilerin etkilerinin çok büyük olduğunu göstermektedir (Sapsağlam ve Ömeroğlu, 2016). Çocuğun toplumsallaşması sürecinin başladığı ilk yer aile olduğu düşünüldüğünde, ailenin değer kazanımındaki önemi de ortaya çıkmaktadır. Değerlerin kazanımı, model olarak ailede başlar. Her yetişkin, çocuk için iyi ya da kötü bir model teşkil etmektedir (Kirschenbaum, 1994; Akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2012). Bu bakımdan ailenin çocuklarına kazandıracığı ya da kazandıramayacağı değerler, toplum hayatını olumlu ya da olumsuz etkileyecektir. Çünkü aile, toplumsal yapıyı oluşturan temel kurumlardan biridir. Çocuk değerleri ve duyguları ailenin her üyesi ile yaptığı etkileşimler yoluyla öğrenir.

Bireylerin toplumsallaşmasında etkili olan unsurlardan birisi de okullardır. Okullar, eğitim-öğretimin planlı, programlı yapıldığı yerlerdir. Dolayısıyla değer öğretiminin en etkili sahalardan biridir. Bu yüzden değerlerin öğretiminde eğitim kurumlarına, yani okullara ve bu işi büyük ölçüde yürüten öğretmenlere çok büyük iş düşmektedir. Değerlerin aktarılmasında ve öğrencilerin bu değerleri içselleştirmelerinde öğretmenin önemi büyüktür. Öğretmen, öğrenci için doğru bilgilerle donanımlı, kültürlü ve dürüst olmalıdır (Sönmez, 2010). Ayrıca, öğrenciler bir olayı ya da kavramı kendi kendilerine keşfettiklerinde daha çok heyecan duyacakları için, öğretmen değerleri öğrencinin keşfetmesine yardımcı olmalıdır.

Okulda giyiminden yürüyüşüne, konuşmasına kadar her sözü ve davranışı ile öğretmenler, öğrenciler tarafından gözlenmekte ve model alınmaktadır. Öğretmen sınıf ortamında gerçekleştirilen etkinliklerde davranışlarıyla öğrencilerine rehberlik yapar ve değerlerini aktarır. Öğrenciler, öğretmenin davranışlarından neyi önemseydiğini veya neye değer verdiğini bilirler (Welton ve Mallan, 1999). Bu bakımdan öğretmenin vermek istediği değerlerle davranışlarında tutarlı olması gerekmektedir. Bir öğretmen sürekli demokratik değerlerden bahsediyor ancak öğrencilerin sınıfta düşüncelerini özgürce ifade etmelerine engel oluyorsa bu ortamda demokratik değerlerin kazanılması oldukça zordur (Doğanay ve Sarı, 2004).

Öğretmenin sergilediği herhangi bir davranış, öğrencilerin gelişimlerini etkileyen ahlaki anlamlara sahiptir (Everston ve Neal, 2006). Öğretmen, öğrenci davranışlarını kontrol ederek, sınıfta neyin iyi neyin kötü olduğunu öğrenciye göstermelidir. Bunu yaparken örnekler vermesi, öğrencinin davranışlarını onaylayıp onaylamadığını işaret ederek sebeplerini açıklaması, sorumluluğunun gereğidir (Akbaş, 2008). Örneğin öğretmenin dersine zamanında ve hazırlıklı gelmesi, kılık kıyafetine özen göstermesi, verdiği sözü yerine getirmesi, öğrencilerde sorumluluk, temizlik ve dürüstlük gibi değerlerin oluşmasını sağlayacaktır. Ayrıca öğrencide mevcut olan potansiyel üzerine yeni değerlerin kazanımını sağlamak ve öğrenci olumsuz değerlere sahipse, onları yapıcı bir yöntem izleyerek düzeltmek de öğretmenin temel sorumluluğudur (Gökdere ve Çepni, 2003).

Sahip olduğumuz ulusal ve evrensel değerlerin yeni nesillere aktarılmasında eğitimin önemi büyüktür (Öztürk ve Özkan, 2018). Belki de aileden sonra gelen en önemli eğitim kurumu olan okullarda değer kazanımının süreci bir bütündür. Değerler sadece sınıf içinde, öğretim programlarına yönelik uygulamalarda değil, tüm eğitim etkinlikleri esnasında, ders saatleri dışında, okul koridorlarında, program dışı aktivitelerde, okul bahçesinde, okul yöneticileriyle, okuldaki diğer öğretmenlerle ve arkadaşlarla sosyal etkinlikler esnasında da kazanılabilir (Bacanlı, 2006). Bu bakımdan değer kazanımında resmi olmayan öğretim etkinliklerinden oluşan örtük program da (Yüksel, 2002), en az planlı ve yazılı program kadar etkilidir. Kısacası, öğrencilere planlı bir şekilde verilen değerler eğitiminin yanında, plansız bir

şekilde model olarak, hissettirerek, yaşatarak kazandırılacak bir değer kalıcılığı da süreklilik gösterecektir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Toplumsallaşma için, toplumun bütünlüğü ve refahı için, kültürel mirasın korunumu ve kuşaklara aktarılması açısından bu kadar önemli olan değerler sisteminin içinden daha çok hangi değerlerin önemli olduğu ve bu değerlerin öğretmenler tarafından nasıl ve hangi etkinliklerle daha rahat aktarılacağı ve kalıcılığının sağlanabileceği merak konusudur. Toplumun lideri niteliğindeki öğretmenin, okulda örnek olması gereken değerleri tespit etmek ve bu değerleri okul paydaşlarına etkili bir şekilde aktarabileceği yolları belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmanın, toplum için hayati önem taşıyan değerlerin, yeni nesillere kalıcı ve daha etkili bir şekilde aktarımı açısından yol gösterici nitelikte olması beklenmektedir. Araştırmanın amacı doğrultusunda elde edilecek bulguları ortaya çıkarmak için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Öğretmenin sahip olduğu değerlerin, eğitim-öğretimde, okul kültüründe, okulun iç ve dış paydaşları üzerinde etkileri var mıdır?
2. Bir öğretmen hangi değerlere sahip olmalıdır?
3. Öğretmenin sahip olduğu olumlu değerlerin okul paydaşlarına aktarılmasında hangi yollar ve etkinlikler izlenebilir?

YÖNTEM

Desen

Toplumun lideri niteliğindeki öğretmenin, okulda örnek olması gereken değerleri tespit etmek ve bu değerleri okul paydaşlarına etkili bir şekilde aktarabileceği yolları belirlemek amacıyla yapılan bu araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Olgubilim çalışmaları, bir olgu üzerinde bireylerin yaşadığı deneyimlerin betimlendiği, felsefi ve psikolojik temeller üzerinde şekillenen bir araştırma desendir. İlgili olgu ve söz konusu bireylerin deneyimlerinin özüne ulaşıldığında betimlemeler şekillenir (Creswell, 2013). Yıldırım ve Şimşek'e göre (2011) ise olgu bilim deseni, farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanır. Ayrıca bize tamamen uzak olmayan ancak tam olarak anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmada uygun bir araştırma yöntemidir.

Çalışma Grubu

Çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemleri içinde yer alan kolay ulaşılabilir durum yöntemi kullanılmıştır. Bu örnekleme yöntemi araştırmacıya hız ve pratiklik kazandırır. Çünkü bu yöntemde araştırmacı, yakın olan ve erişilmesi kolay olan bir durumu seçer (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Çalışma grubunu, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı'nda tezsiz yüksek lisans eğitimi gören ve aynı zamanda Elazığ ili Merkez ilçede bulunan, farklı ilkokul ve ortaokullarda görev yapan 33 yönetici oluşturmaktadır. Okulun tüm paydaşlarını, özellikle öğretmen ve öğrencileri en objektif bir şekilde gözlemleyecek kişilerin okul yöneticileri oldukları düşünüldüğünden, araştırmanın örnekleme de bu doğrultuda belirlenmiştir. Örnekleme, kolay ulaşılabilir yöntemle belirlendiği için, görüşler 33 katılımcı ile sınırlıdır. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler Tablo 1'de paylaşılmıştır.

Tablo 1.

Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler

Katılımcı	Okul Türü	Görevi	Cinsiyet	Katılımcı	Okul Türü	Görevi	Cinsiyet
K1	Ortaokul	M.Yardımcısı	Erkek	K18	Ortaokul	M.Yardımcısı	Erkek
K2	İlkokul	Müdür	Erkek	K19	Ortaokul	Müdür	Erkek
K3	İlkokul	Müdür	Erkek	K20	İlkokul	Müdür	Erkek
K4	Ortaokul	Müdür	Erkek	K21	Ortaokul	Müdür	Erkek
K5	Ortaokul	M.Yardımcısı	Kadın	K22	İlkokul	Müdür	Erkek
K6	İlkokul	Müdür	Erkek	K23	Ortaokul	Müdür	Erkek
K7	İlkokul	Müdür	Erkek	K24	İlkokul	Müdür	Erkek
K8	İlkokul	M.Yardımcısı	Erkek	K25	İlkokul	Müdür	Erkek
K9	Ortaokul	Müdür	Erkek	K26	Ortaokul	Müdür	Erkek
K10	İlkokul	M.Yardımcısı	Erkek	K27	İlkokul	M.Yardımcısı	Erkek
K11	İlkokul	M.Yardımcısı	Erkek	K28	Ortaokul	Müdür	Erkek
K12	İlkokul	Müdür	Erkek	K29	İlkokul	Müdür	Erkek
K13	Ortaokul	M.Yardımcısı	Kadın	K30	Ortaokul	Müdür	Erkek
K14	İlkokul	Müdür	Erkek	K31	İlkokul	Müdür	Erkek
K15	İlkokul	Müdür	Erkek	K32	Ortaokul	Müdür	Erkek
K16	İlkokul	Müdür	Erkek	K33	İlkokul	Müdür	Erkek
K17	İlkokul	Müdür	Erkek				

Veri Toplama Araçları

Çalışmanın amacını gerçekleştirmek için detaylı bir literatür taraması sonucunda, araştırmacılar tarafından, okul yöneticilerinin görüşlerini belirlemeye yönelik olarak dört açık uçlu sorudan oluşan bir yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Hazırlanan görüşme formunun, uzman görüşüne başvurularak geçerliği sağlanmaya çalışılmıştır. Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Bilim Dalı'nda (n=2) ve Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı'nda (n=1) görev yapan öğretim üyelerinin görüşleri doğrultusunda görüşme formunda yer alan dört sorudan bir tanesi diğer sorularla benzerlik gösterdiği gerekçesiyle formdan çıkarılmıştır. Kalan üç soruyu içeren görüşme formları okul yöneticilerine verilmiş, gerekli açıklamalar yapılmış ve bu formlardaki sorulara yanıt vermeleri istenmiştir. Okul yöneticileri tarafından doldurulan bu görüşme formları araştırmanın temel veri kaynağını oluşturmaktadır.

Verilerin Analizi

Yöneticilerin görüşleri dikkate alınarak elde edilen verilerin analizinde nitel araştırmaların çözümlemesinde kullanılan "içerik analizi" yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde, temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunu okuyucunun anlayabileceği bir biçimde organize ederek yorumlamaktır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Bu yolla veriler tanımlanmaya ve verilerin içinde saklı olabilecek gerçekler ortaya çıkarılmaya çalışılır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Görüşme formları, okul yöneticilerine birebir uygulanmış, katılımcıların görüşme formuna vermiş oldukları yanıtlar incelenmiş ve toplanan bütün veriler (33 görüşme formu) geçerli kabul edilmiştir. Daha sonra bu görüşme formları üzerinde çözümlemeler yapılmış ve formların her birine sırayla sayı numarası verilerek her bir soru için bir word belgesi oluşturulmuş ve bilgisayar ortamına aktarılan yanıtlar

istatistiksel veri analiz programı Nvivo 8 (demo versiyonu) paket programı ile analiz edilmiştir. Yönetici görüşlerinin analizinde, ifadelerin benzerliğine göre gruplandırmalar yapılarak temalar oluşturulmuş ve görüşler, uygun temalara yerleştirilmiştir.

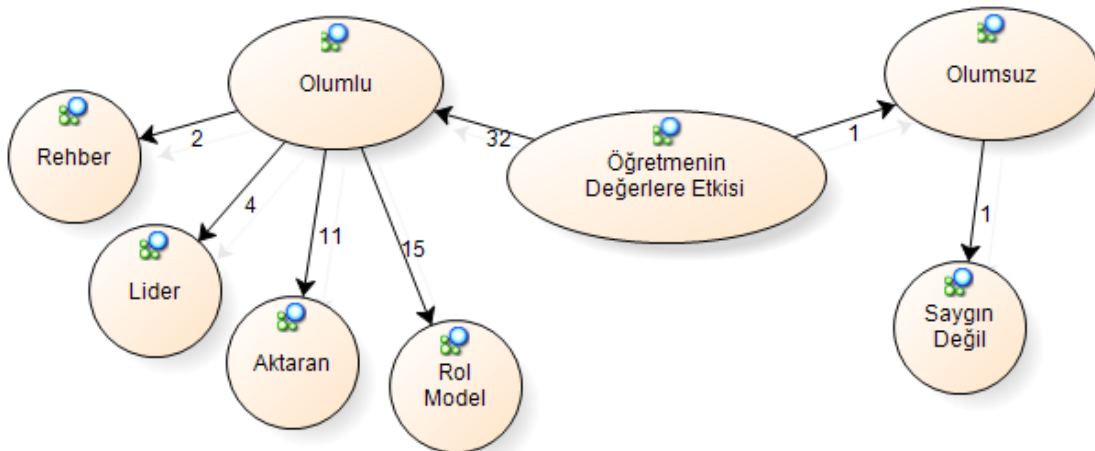
Araştırmanın güvenilirliğini ölçmek için, katılımcı görüşlerinin yerleştirildiği temayı temsil edip etmediğini görebilmek amacıyla uzman görüşüne başvurulmuştur. Bu doğrultuda uzman tarafından incelenmesi istenen soru formlarından elde edilen yanıtlar ile araştırmacı tarafından oluşturulan tema listesi, hiçbir yanıt dışarıda kalmayacak şekilde eşleştirilmiştir. Güvenilirliği ölçmek için Miles ve Huberman'ın (1994) geliştirdiği; $Uzlaşma\ Yüzdesi(P) = \frac{Görüş\ Birliği\ (Na)}{Görüş\ Birliği\ (Na) + Görüş\ Ayrılığı\ (Nd)} \times 100$ formülü kullanılmıştır. Nitel çalışmalarda, uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri arasındaki uyumun %90 ve üzeri olduğu durumlarda güvenilirlik sağlanmış olmaktadır (Saban, 2008, s.467). Buna göre görüşüne başvuru uzman sadece üç ifadeyi araştırmacılar arasında farklı bir kategoriye yerleştirmiştir. Bu hesaplamanın ardından araştırmanın güvenilirliği; $P = \frac{130}{130 + 3} \times 100 = \%97.7$ olarak bulunmuştur. Okul yöneticilerinin görüşleri K1, K2, ..., K33 şeklinde kodlanarak her bir temada dikkat çeken katılımcı görüşlerine doğrudan alıntılarla yer verilmiştir. Ana tema ve alt temalara ilişkin frekans ve yüzde değerleri de hesaplanmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde çalışmaya ait bulgular ve analiz sonuçları yorumlanmıştır. Çalışmanın içerik analiz sonuçları ve bu analize ait tablolar aşağıda verilmiştir. Görüşme formunda yer alan üç farklı soruya verilen yanıtlar dikkate alınarak, temalar, temalara bağlı kategoriler ve kategorilere bağlı kodlar oluşturulmuştur. Katılımcı görüşlerinden birden fazla koda yerleşen görüş olduğundan toplam görüş sayısının, katılımcı sayısından fazla olduğu görülmüştür.

Öğretmenlerin Değerlerinin Okul Paydaşlarında Oluşacak Değerlere Etkisine İlişkin Bulgular

Katılımcılardan, öğretmenin sahip olduğu değerlerin, eğitim-öğretimde, okul kültüründe, okulun iç ve dış paydaşları üzerinde oluşacak değerlere etkilerinin olup olmadığını belirtmeleri, varsa öğretmenin bu etkilerinin sahip oldukları hangi vasıflarıyla ortaya çıktığını ifade etmeleri istenmiştir. Katılımcı görüşlerinden yararlanılarak, öğretmenlerin sahip oldukları değerlerin, okul paydaşlarında oluşacak değerlere etkilerine ilişkin oluşturulan tema, temaya bağlı kategoriler, bu kategorilere bağlı kodlar ve frekans değerleri Şekil 1'deki gibi gösterilmiştir.

Şekil 1. Öğretmenlerin Değerlerinin Okul Paydaşlarında Oluşacak Değerlere Etkisi

Elde edilen veriler incelendiğinde, katılımcı görüşlerine göre öğretmen değerlerinin, okul paydaşlarının değerlerinin oluşumunda etkisinin olduğuna ilişkin görüşlerin (f=32), etkisinin olmadığına ilişkin görüşlerden (f=1) bir hayli fazla olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin değerlerinin okul paydaşlarının değerleri üzerinde etkisinin olduğuna yönelik görüşlerden 15'i öğretmenin rol model vasfıyla, 11'i öğretmenin aktaran vasfıyla, 4'ü öğretmenin lider vasfıyla ve 2'si ise öğretmenin rehber vasfıyla değerlere etkide bulduklarına yöneliktir. Katılımcı görüşlerinden yararlanılarak, öğretmen değerlerinin, okul paydaşlarının değer oluşumuna katkısına ilişkin oluşturulan tema, temaya bağlı kategoriler, kategorilere bağlı kodlar, frekans ve yüzde değerleri Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2.

Öğretmenlerin Değerlerinin Okul Paydaşlarında Oluşacak Değerlere Katkısı

Kategori Adı	Kod Adı	Katılımcılar	f	%
Olumlu	1. Rol Model	K 3, 6, 11, 15, 16, 18, 20, 23, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 33	15	45
	2. Aktaran	K 2, 5, 7, 9, 10, 13, 14, 17, 22, 24, 26	11	33
	3. Lider	K 4, 8, 12, 32	4	13
	4. Rehber	K 1, 19	2	6
Olumsuz	5. Saygın Değil	K21	1	3

Katılımcılara göre, öğretmenler en çok öğrenci ve velilere rol model vasıflarıyla değerlerini aktarmaktadırlar. Özellikle öğrenciler, her anlarında ailelerinden daha çok öğretmenlerinin hareketlerini, tavırlarını, ifadelerini ve dolayısıyla değerlerini kendilerine yakıştırıp ona göre davranmaktadırlar. Ayrıca öğretmenlerin bilgiyi aktarma vasıflarıyla da değer oluşumunda okul paydaşlarına katkıda buldukları görülmektedir. Katılımcı görüşlerinden yola çıkarak öğretmenlerin, liderlik ve rehberlik rolleriyle de toplumda değer oluşumunda katkıda buldukları söylenebilir. Katılımcıların öğretmen değerlerinin, okul paydaşlarının değerler oluşumundaki etkisine ilişkin görüşleri ile ilgili doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

K6: "Bizim toplumumuzda öğretmen rol model olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle öğretmenin sahip olduğu değerler önemlidir. Toplum ve öğrenci gözünde öğretmen her şeyi doğru bilen ve yapan kişidir." (Rol Model)

K2: "Öğretmen hangi değerlere önem veriyorsa, o değerleri eğitim-öğretimde iç ve dış paydaşlara anlatır ve kabul ettirmeye çalışır." (Aktaran)

K32: "Öğretmenler, topluma yön veren liderlerdir. Tabii ki düşünceleri, değerleri ile topluma yön vereceklerdir." (Lider)

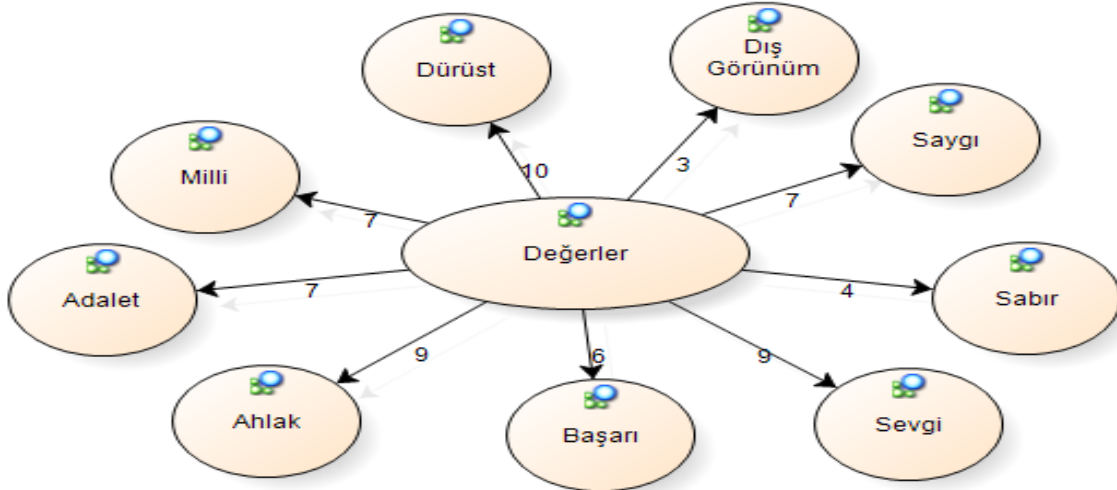
K19: "Öğretmen, çocuğa rehberlik eder ve hangi değeri kazanması gerektiğini ona hissettirir." (Rehber)

Öğretmenlerin değerlerinin okul paydaşlarının değerleri üzerinde etkisinin olduğuna yönelik tek görüş **saygın değil** (%3) kategorisinde yer almaktadır. Katılımcının, öğretmenlerin meslekleri icabı artık eskisi kadar saygınlıklarının kalmadıkları ve değer aktarımında etkisiz kaldıkları görüşünde olduğu söylenebilir. Katılımcının öğretmen değerlerinin, okul paydaşlarının değerler oluşumundaki etkisine ilişkin görüşü ile ilgili doğrudan alıntı aşağıda verilmiştir:

K21: "Mevcut dönemde öğretmenlerin çok bir saygınlıklarının olmadığını ve değerlerini tam olarak yansıtamadıklarını düşünüyorum. Ki bu da öğretmenlerin, etkililik derecelerinin az olduğunu gösterir." (Saygın Değil)

Öğretmenlerin Sahip Olmaları Gereken Değerlere İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde katılımcılardan öğretmenlerin sahip olmaları gereken değerleri belirtmeleri istenmiştir. Katılımcı görüşlerinden yararlanılarak, öğretmenlerin sahip olmaları gereken değerlere ilişkin oluşturulan kategori, bu kategoriye bağlı kodlar ve frekans değerleri Şekil 2'deki gibi gösterilmiştir.

Şekil 2. Öğretmenlerin Sahip Olmaları Gereken Değerler

Elde edilen veriler incelendiğinde, katılımcı görüşlerine göre öğretmenlerin sahip olmaları gereken değerlere ilişkin görüşlerin 10'unun **dürüst**, 9'unun **sevgi** ve **ahlak**, 7'sinin **saygı**, **adalet** ve **milli**, 6'sının **başarı**, 4'ünün **sabır** ve 3'ünün ise **dış görünüm** kategorilerinde tekrarlandığı görülmektedir. Katılımcı görüşlerinden yararlanılarak, öğretmenlerin sahip olmaları gereken değerlere ilişkin oluşturulan kategori, bu kategoriye bağlı kodlar, frekans ve yüzde değerleri Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3.

Öğretmenlerin Sahip Olmaları Gereken Değerler

Kod Adı	Katılımcılar	f	%
1. Dürüst	K 1, 5, 9, 16, 20, 22, 27, 28, 29, 32	10	16
2. Sevgi	K 4, 11, 15, 16, 22, 24, 26, 28, 33	9	15
3. Ahlak	K 1, 6, 12, 15, 18, 23, 24, 26, 33	9	15
4. Saygı	K 3, 5, 9, 13, 22, 24, 31	7	11
5. Adalet	K 7, 8, 13, 20, 21, 24, 28	7	11
6. Milli	K 1, 10, 11, 14, 19, 26, 28	7	11
7. Başarı	K 2, 7, 8, 15, 16, 29	6	10
8. Sabır	K 15, 16, 17, 30	4	6
9. Dış Görünüm	K 18, 20, 25	3	5

Katılımcılara göre, öğretmenler dürüst, sevgiye ve saygıya önem veren ahlaklı, milli değerlerine bağlı, adaletli, başarıyı önemseyen, sabırlı ve dış görünümüne önem nitelikte bir eğitimci olmalıdırlar. Bu değerlere dikkat edildiğinde, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu içinde yer alan milli eğitimin amacına yönelik yetiştirilmek istenen öğrenci profilini oluşturmaya yönelik değerler oldukları anlaşılmaktadır. Katılımcıların, öğretmenlerin sahip olmaları gereken değerlere ilişkin görüşleri ile ilgili doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

K9: “Öğretmen, dürüst olmalı ve dürüst bir öğrenci yetiştirmelidir.” (Dürüst)

K22: “Öğretmen, öğrencilerini sevmeli ve sevmeyi öğretmelidir.” (Sevgi)

K23: “Öğretmen, özellikle ahlak değeri ile ön plana çıkmalı ve eğitim-öğretime katkıda bulunmalıdır.” (Ahlak)

K3: “Öğretmen, öğrencilerinin bireysel farklılıklarına dikkat etmeli ve bu farklılıklara saygı duymalıdır.” (Saygı)

K24: “Öğretmen, öğrencilerine tarafsız davranabilmeli ve her işleminde adil olmalıdır.” (Adalet)

K19: “Öğretmende olması gereken temel değerlerden birisi vatansever olmasıdır.” (Milli)

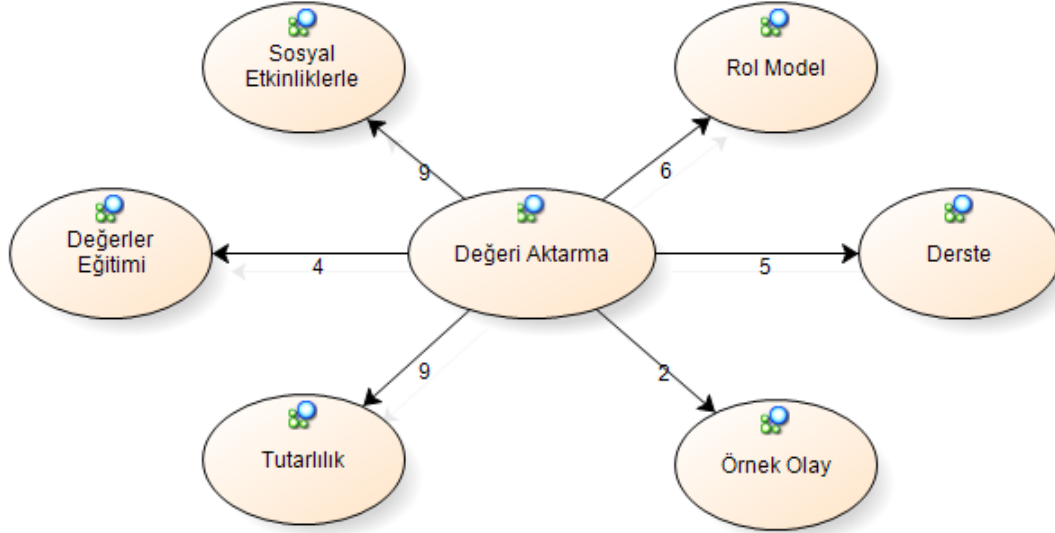
K7: “Öğretmen, yaptığı işi başarmalı ve bu konuda öğrencilere örnek olmalıdır.” (Başarı)

K17: “Öğretmen sabırlı olmalı ve öğrenciye zaman tanımalıdır.” (Sabır)

K25: “Öğretmen, rol model olduğundan dolayı özellikle temizliğine ve kılık kıyafetine özen göstermelidir.” (Dış Görünüm)

Öğretmenlerin Sahip Oldukları Olumlu Değerleri Okul Paydaşlarına Aktarmada Kullanabilecekleri Yol ve Yöntemlere İlişkin Bulgular

Katılımcı görüşlerinden yararlanılarak, öğretmenlerin sahip olduğu olumlu değerleri, okul paydaşlarına aktarmada kullanacağı yol ve yöntemlere ilişkin oluşturulan kategori, bu kategoriye bağlı kodlar ve frekans değerleri Şekil 3'teki gibi gösterilmiştir.

Şekil 3. Öğretmenlerin Sahip Oldukları Olumlu Değerleri Okul Paydaşlarına Aktarmada Kullanabilecekleri Yol ve Yöntemler

Elde edilen veriler incelendiğinde katılımcıların, öğretmenlerin sahip oldukları olumlu değerleri okul paydaşlarına aktarmada kullanabilecekleri yol ve yöntemlere ilişkin görüşlerinin 9'unun **sosyal etkinliklerle** ve **tutarlılık**, 6'sının **rol model**, 5'inin **derste**, 4'ünün **değerler eğitimi** ve 2'sinin ise **örnek olay** kategorilerinde tekrarlandığı görülmektedir. Katılımcı görüşlerinden yararlanılarak, öğretmenlerin sahip oldukları olumlu değerleri okul paydaşlarına aktarmada kullanabilecekleri yol ve yöntemlere ilişkin oluşturulan kategori, bu kategoriye bağlı kodlar, frekans ve yüzde değerleri Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4.

Öğretmenlerin Sahip Oldukları Olumlu Değerleri Okul Paydaşlarına Aktarmada Kullanabilecekleri Yol ve Yöntemler

Kod Adı	Katılımcılar	f	%
1. Sosyal Etkinliklerle	K 1, 5, 9, 16, 17, 22, 26, 29, 33	9	26
2. Tutarlılık	K 6, 10, 14, 19, 23, 27, 28, 30, 31	9	26
3. Rol Model	K 2, 8, 11, 18, 20, 24	6	17
4. Derste	K 7, 12, 21, 25, 32	5	14
5. Değerler Eğitimi	K 1, 13, 15, 28	4	11
6. Örnek Olay	K 3, 4	2	6

Bulgular incelendiğinde katılımcıların, öğretmenlerin değer aktarımında daha çok sosyal etkinliklerle okul paydaşlarına faydalı olabilecekleri ve öğrencilere kazandıracakları değerlere uygun tutumlar içinde olmaları gerektiği yönünde görüş belirttikleri görülmektedir. Ayrıca öğretmenlerin rol model vasıflarını da kullanarak gerek derste, gerek ders dışında değer kazanımı konusunda okul paydaşlarına etkili olabileceklerini savunan katılımcılar, öğretmenlerin değerler eğitimi ve örnek olaylarla da değerleri aktarabilecekleri görüşündedirler. Katılımcıların, öğretmenlerin sahip oldukları olumlu değerleri okul paydaşlarına aktarmada kullanabilecekleri yol ve yöntemlere ilişkin görüşleri ile ilgili doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

K9: "Bu değerlere sahip olan öğretmenler, bunları olduğu gibi anlatmayıp, özellikle sosyal etkinliklerle öğrencilerine yaşatıp aktarabilmelidir." (Sosyal Etkinliklerle)

K6: “Bence öğretmen okulda vereceği değerlerle tutarlı davranmalıdır.” (Tutarlılık)

K20: “Toplumsal davranışlarıyla örnek olarak istediği değeri aktarabilir.” (Rol Model)

K12: “Toplumsal değerleri eğitim-öğretime, derse yansıtırsa daha etkili olacaktır.” (Derste)

K15: “Değerler eğitimi, eğitim-öğretim yılı başında MEB tarafından belirlenecek olan bir program dahilinde düzenlenmelidir.” (Değerler Eğitimi)

K3: “Değerler, örnek bir olayda yaşatılarak aktarılırsa da etkili olabilir.” (Örnek Olay)

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

2016-2017 eğitim-öğretim yılı Elazığ il merkezinde bulunan ilkokul ve ortaokullarda görevli 33 okul yöneticisinin katılımıyla gerçekleştirilen araştırmada, öğretmenin, okulda örnek olması gereken değerler, öğretmenin sahip olduğu değerlerin okul paydaşlarında oluşacak değerlere etkileri ve bu değerleri okul paydaşlarına etkili bir şekilde aktarabileceği yollar belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma ile elde edilen bulgular, katılımcıların öğretmen değerlerini eğitim-öğretim üzerinde ve okul paydaşlarının değer kazanımları üzerinde etkili gördüklerini göstermektedir. Katılımcılara göre öğretmenin değerlerinin bu etkisi, öğretmenin daha çok rol model ve aktarıcı vasıflarıyla oluşmaktadır. Öğretmenler, topluma yol gösterici nitelikte olduklarından dolayı, değerleri de benimsenmekte ve kabul görmektedir. Bu bakımdan öğretmenlerin olumlu değerlerle donanımlı olmaları, toplumca kabul görülen olumlu değerlerin gelişiminde belirleyici bir rol oynaması açısından etkili olacağı söylenebilir. Araştırmanın bulgusu Fidan (2009) tarafından yapılan çalışmanın bulgusu ile de örtüşmektedir. İlgili çalışmada öğretmen adayları, değer öğretiminin bilgi kadar önemli olduğunu vurgulamışlardır. Ayrıca, Karatekin, Gençtürk ve Kılıçoğlu (2013)'nin yapmış oldukları çalışmalarında da öğretmen değerlerinin, öğrenci davranışlarını etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Ayrıca araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin değerlerinin okul paydaşlarını etkilemediği çünkü öğretmenlik mesleğinin artık eskisi kadar saygınlığının kalmadığına ilişkin görüş de dikkat çekmektedir. Araştırmanın bu bulgusu Özbek, Kahyaoğlu ve Özgen (2007)'in araştırmalarında elde ettikleri bulgu ile de örtüşmektedir. İlgili araştırmada öğretmenlik mesleğinin, toplumsal statüsü ile toplumsal saygınlığına yönelik ortalamaların oldukça düşük düzeyde oldukları tespit edilmiştir.

Araştırmada öğretmenlerin sahip olmaları gereken değerlerin başında dürüstlük, sevgi, ahlak, saygı, adalet ve milli değerlerin geldiği görülmektedir. Bu bakımdan ilgili değerlerin Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçları ile de tutarlılık gösterdiği görülmektedir. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçları içinde vatanını seven, insan haklarına saygılı, adalet ve toplumsal değerlere bağlı, dürüst insanlar yetiştirmek ifadelerinin vurgulandığı görülmektedir (MEB, 1973). Araştırmanın bu bulgusu bazı çalışmalarda da tespit edilmiştir. Karatekin ve arkadaşlarının (2013) yapmış oldukları çalışmalarında, öğretmenin daha çok sevgi, hoş görü ve vatanseverlik değerlerini benimsedikleri belirtilmiştir. Balcı ve Yelken (2013)'in yapmış oldukları çalışmalarında da öğretmenler tarafından en önemli görülen ilk beş değer sırayla adil olma, barış, dürüstlük, duygu ve düşüncelere saygı ve hak ve özgürlüklere saygı değerlerinin oldukları saptanmıştır. Sergiovanni (1992) de özellikle adalet değerine

vurguda bulunarak, eğitim ve öğretim ortamında öğretmenin öğrenciye gösterebileceği iyiliklerin başında ona adaletli davranmanın geldiğini belirtmiştir. Bir öğretmenin, kendini çocuğun yerine koyup, onun dünyasından bakarak beklentilerini karşılamaya çalıştığında adaletli davranma ihtimalinin yüksek olduğu görülmektedir.

Araştırma bulgularına göre, öğretmenlerin kendilerinde var olan olumlu değerleri okul paydaşlarına aktarırken sosyal etkinlikleri, rol model olmalarını, ders anlatımlarını, örnek olay kullanımlarını, tutarlı davranışlarını ve değerler eğitimi kullanabilecekleri sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcı görüşlerine göre özellikle öğretmen sahip olduğu değerlere göre yaşamalı ve davranışları ile tutumları buna uygun olmalıdır. Gerek derste gerekse sosyal etkinliklerde değerleri hissettirmeli, gerekirse de değerler eğitimi altında bu değerleri öğrencilere kazandırmalıdır. Ayrıca öğretmenin değer aktarımında kendine yarayan en önemli özelliği ise okul paydaşları tarafından rol model olarak benimsenmesidir. Öğretmenin bu açıdan davranışları, düşünceleri, değerleri örnek alınmakta ve benimsenmektedir. Araştırmanın bu bulguları farklı çalışmaların bulguları ile de örtüşmektedir. Fidan (2009)'ın yapmış olduğu çalışmada, öğretmen adayları değer öğretiminde öğrencilere örnek olunması gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca Balcı ve Yelken (2013)'in çalışmalarında da, öğretmenlerin değer eğitimi en etkili buldukları yöntemlerin sırasıyla örnek olay inceleme ve öğretmen olarak model olma olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Eğitim yöneticilerinin ilgili görüşleri ışığında, öğretmenin sahip olduğu değerler sisteminin okul paydaşları açısından büyük bir önem taşıdığı söylenebilir. Özellikle öğrenciler, öğretmeni rol model olarak benimsediklerinden dolayı hareketlerinin, davranışlarının, tavırlarının yanında öğretmenin inançlarını, ahlakını ve değerlerini de benimsemektedirler. Öğretmenimizden beklenenler ise, toplumca olumlu olarak görülen ve özellikle Türk Milli Eğitim Sistemi'nin amaçlarında yer alan değerlere sahip olmalarıdır. Dürüst, insanları seven, saygılı, adaletli, ahlaklı, vatan sevgisi ile dolu bir öğretmen, okul paydaşlarının da, özellikle öğrencilerin de bu değerlerle donanımlı olmasına katkıda bulunacaktır. Katılımcı görüşlerinden hareketle bu değerlerin daha etkili ve hızlı bir şekilde aktarılabilmesi için öğretmenin kullanabileceği bazı yöntemlerin olduğu görülmüştür. Öğretmen, derste ya da dışarıda her şekilde bu değerleri kendini izleyenlere aktarabilir. Rol modelliği ile örnek oluşunun yanında, sosyal etkinliklerle, örnek olaylarla ya da sadece değerler eğitimi başlığı altında dersle bile değerleri kazandırabilir. Araştırmanın birinci bulgusu ile üçüncü bulgusu arasında "rol model" temasındaki tutarlılık da ayrıca dikkat çekmektedir. Öğretmenin rol model vasfı yoluyla sahip oldukları değerlerin etkisi ile yaptıkları ve yaşadıkları sayesinde örnek olarak değerleri aktarma şekillerine ilişkin görüşler örtüşmektedir. Yalnız unutulmamalıdır ki, öğretmen tüm bunları yaparken savunduğu değerlere aykırı davranmamalıdır. Yani, söyledikleri ile yaptıkları tutarlı olmalıdır.

İlgili sonuçlar günümüz eğitim sisteminde yorumlanacak olursa, milli ve ahlaki değerlerin diğer değerlere göre toplumca daha çok benimsendiği söylenebilir. Öğretmen, toplum için halen bir önder niteliğinde önemli bir değere sahiptir. Yarının geleceğini şekillendiren öğretmenlerimizin, adaletli, dürüst, vatan ve millet aşkıyla yoğrulmuş kişiler olması toplumun en büyük beklentilerindedir. Bulgular ışığında ortaya çıkan bu değerlerin, ortak bir kimlik anlayışını doğurduğu ve bu ortak noktanın da toplumumuza güç verdiği söylenebilir.

Araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlardan ve katılımcı görüşlerinden hareketle, uygulamacılar ve araştırmacılar için geliştirilen bazı öneriler aşağıda sunulmuştur.

Uygulamacılar İçin Öneriler

1. Değerler eğitimi etkinliklerindeki konular arasına, araştırmada elde edilen bulgular ışığında ihtiyaç olan ahlak ve başarı gibi değerler de eklenebilir.
2. Öğretmen yetiştiren fakültelerin ders programlarında, öğretmen adaylarının değer yargılarını geliştirecek derslere yer verilebilir.
3. Öğretmenler toplumca rol model olarak benimsedikleri için, sahip oldukları olumlu değerleri aktarmada yaptıklarıyla tutarlı olmalı ve topluma önder olmalıdırlar.
4. Öğretmenlere adaylık süreçlerinde ya da yetiştirilme süreçlerinde, değerlerin öğrenciler tarafından içselleştirilebilmesi için öğrenciyi aktif olarak sürece katan etkinliklerin nasıl oluşturulacağı aktarılabilir.

Araştırmacılar İçin Öneriler

1. Öğretmenlerin hangi değerlere sahip olduğunun belirlenebilmesi için ilgili bir çalışma öğretmenlere yönelik de yapılabilir.
2. Bu çalışma sadece Elazığ ili ile sınırlıdır. İlgili bir çalışma, Türkiye'nin farklı coğrafi bir konumunda, farklı bir sosyo-ekonomik düzeye sahip bölgesinde de yapılabilir.
3. Bu çalışma örneklem belirleme yöntemi nedeniyle sadece ilkokul ve ortaokul yöneticilerine uygulanmıştır. Farklı bir çalışma lise yöneticilerine de yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim 2. Kademedeki gerçekleştirme derecesinin değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akbaş, O. (2008). *Sosyal bilgilerde değerler ve öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Aydın, M. (2003). Gençliğin değer algısı: Konya örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 121-144.
- Bacanlı, H. (2006). *Duyuşsal davranış eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Balay, R., Kaya, A., & Gençdoğan, Y. (2014). Eğitim yöneticilerinin hizmetkâr liderlik yeterlilikleri ile farklılıkları yönetme becerileri arasındaki ilişki. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 229-249.
- Bağcı, Ö., Kayhan, E., & Erişen, Y. (2018). Sibyan mektepleri ve okul öncesi öğretim programlarında değerler eğitimi. In *ICPESS (International Congress on Politic, Economic and Social Studies)*(No.4).
- Balcı, F. A., & Yelken, T. Y. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1).
- Bozkurt, V. (2011). *Değişen dünyada sosyoloji*. Bursa: Ekin.
- Creswell, J. W. (2013). *Araştırma deseni*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Cüceloğlu, D. (1999). *Anlamli ve coşkulu bir yaşam için savaşıcı*. İstanbul: Sistem.
- Çelikkaya, H. (1996). *Fonksiyonel eğitim sosyolojisi*. İstanbul: Alfa.
- Doğanay, A., & Sarı, A. G. M. (2004). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerine temel demokratik değerlerin kazandırılma düzeyi ve bu değerlerin kazandırılması sürecinde açık ve örtük programın etkilerinin karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 39(39), 356-383.
- Evertson, C. M., & Neal, K. W. (2006). Looking in to Learning - Centered classrooms: Implications for classroom management. Working Paper. *National Education Association Research Department*.
- Fidan, N. K. (2009). Öğretmen adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2(20), 1-18.

- Gökdere, M., & Çepni, S. (2003). Üstün yetenekli çocuklara verilen değerler eğitiminde öğretmenin rolü. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(2), 93-107.
- İçli, G. (2011). *Sosyolojiye giriş*. Ankara: Anı.
- Karatekin, K., Gençtürk, E., & Kılıçoğlu, G. (2013). Öğrenci, sosyal bilgiler öğretmen adayı ve öğretmenlerinin değer hiyerarşisi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(14), 411-458.
- Kızılçelik, S. & Erjem, Y. (1996). *Açıklamalı sosyoloji sözlüğü*. Konya: Saray.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. California: SAGE.
- Milli Eğitim Temel Kanunu. (1973). T.C. Resmi Gazete 14574, 24 Haziran 1973.
- Özbek, R., Kahyaoğlu, M., & Özgen, N. (2007). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 221-232.
- Özgüven, G. E. (1994). *Psikolojik testler*. Ankara: Yeni Doğu.
- Öztürk, T., & Özkan, Z. S. (2018). Hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görsellerin değerler açısından incelenmesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 172-204.
- Saban, A. (2008). Okula ilişkin metaforlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 55(55), 459-496.
- Sapsağlam, Ö., & Ömeroğlu, E. (2016). Examining the effect of social values education program being applied to nursery school students upon acquiring social skills. *Educational Research and Reviews*, 11(13), 1262-1271.
- Schwartz, S. (1992). Universals in the content and structure of value theoretical advances and empirical test in 20 countries: Advances in experimental. *Social Psychology*, 25, 1-65.
- Sergiovanni, T. J. (1992). *Moral leadership: getting to the heart of school improvement*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Sönmez, V. (2010). *Sosyal Bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şirin, A. (1983). *Gençlerin değerler sıralaması üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- TDK. (2018). *Büyük Türkçe Sözlük*. "http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts" adresinden erişilmiştir.
- Tezcan, M. (2012). *Sosyolojiye giriş*. Ankara: Anı.
- Ulusoy, K., & Dilmaç, B. (2012). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Welton, A. D., & Mallan, J. T. (1999). *Children and their world: Strategies for teaching social studies*. Boston: Houghton Mifflin.
- Yapıcı, A., Kutlu, M. O., & Bilican, F. I. (2012). Öğretmen adaylarının değer yönelimleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 42(42), 129-151.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yüksel, S. (2002). Örtük program. *Eğitim ve Bilim*, 27(126), 31-37.